

İRAK'TAKİ AMERİKAN-İRAN ÇATIŞMASINA İLİŞKİN GELİŞMELER

OSMAN RİYAD

SETA | PERSPEKTİF

NİSAN 2020 · SAYI 276

- Irak'taki ABD-İran çatışmasının geleceği nasıl şekillenecek?
- ABD'nin askeri gerilim karşısında attığı adımlar nelerdir?
 - Irak'taki çatışmanın stratejik etkileri nelerdir?

GİRİŞ

Geçen yılın sonu ve bu yılın başı Ortadoğu bölgesini uçurumun eşiğine getiren birtakım hızlı gelişen ciddi olaylar dizisine tanık olmuş, ABD ile İran arasında bölgede yeni ve geniş çaplı bir savaşın patlak vereceği endişelerine yol açmıştır. Ancak her iki ülkede de koronavirüs (Covid-19) salgınının yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan sağlık krizinin meydana getirdiği koşullar şu anda durumu yatıştırmış görünmektedir. Bununla birlikte bu durum geçtikten sonra sonunun barış mı yoksa savaş mı olduğu belirsiz olan bu gerilim yeniden tırmanacaktır.

İran'a bağlı milisleri ABD güçlerine saldırmaktan caydırmak üzere mevkilerine yönelik devam eden Amerikan saldırılarına rağmen, ABD güçlerine ve Bağdat'taki diplomatik konumlara ısrarla saldırıların sürmesi İran etkisiyle Irak'taki askeri gerginliğin tırmanacağına ilişkin açık bir işarettir. Dolayısıyla ABD bu milislere karşı koymak üzere söz konusu milislerin komutanlarını ya da askeri mevkilerini hedef alacak hava saldırılarını içerebilecek –doğrudan askeri müdahale seçeneği de dahil olmak üzere– yeni bir planlama ve askeri gerilim aşamasına geçiş yapacaktır. Nitekim bu milis gruplarından bazıları ABD'nin terör örgütleri listelerine dahil edilmiştir.

Başkan Trump yönetimi maliyetli bir misillemeye fırsat vermeksizin milislere karşı koymak üzere gerilimi artırıcı askeri adımlar atmanın peşinde ancak tepkinin niteliği ve zamanlaması konusunda Amerikan kurumları farklı düşünmektedir. Dışişleri ile Pentagon arasında böyle bir ayrışma olmakla birlikte İran'a bağlı milisler bağlamında Amerikan başkanına yeni seçenekler sağlamak amacıyla Irak'a yönelik yeni bir Amerikan askeri hareketini planlamak üzere ordu komutanlarına izin verilmesi konusunda anlaşmıştır.

Görünen o ki Irak'ta ABD ile İran'a bağlı milisler arasında yeni bir askeri ve siyasi gerginlik dönemine girmiş bulunmaktayız. Elbette bunun ekonomi, sağlık ve siyasette zaten krizler yaşamakta olan Irak'ın istikrarı üzerinde birtakım yansımaları olacak, istikrarın yerleşmesi gecikecek ve ABD ile İran arasındaki çatışmanın ne yönde gelişeceğini beklerken Irak'ın gri alanda kalmasına neden olacaktır.

ANGAJMAN KURALLARINDAKİ DEĞİŞİKLİK

ABD güçleri ile İran'a bağlı Iraklı milisler arasındaki son karşılaşmanın gerginliği artmaya başlamıştır. Irak Hizbullahı'na bağlı olduğu düşünülen bazı milis gruplar Bağdat yakınlarındaki Tacı Askeri Üssü'nde

OSMAN RİYAD

Irak'ın Tikrit Üniversitesi'nde İşletme Yönetimi Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Ürdün'de Ortadoğu Üniversitesi'nde Kriz Yönetimi konusunda yüksek lisansını tamamlamıştır. SETA Dış Politika Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

bulunan ABD ve diğer Avrupa ülkelerinden gelen askerlerin yer aldığı uluslararası koalisyon güçlerini hedef almıştır. Amerikan Merkezi Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM) 11 Mart 2020 günü Tacı Askeri Üssü'nün Katyuşa tipi 18 roketle vurulduğunu ve ikisi Amerikan, biri İngiliz üç askerin hayatını kaybettiğini açıklamıştır.

ABD'nin anlık tepkisi ise Amerikan uçaklarının Suriye'nin doğu bölgelerinde bulunan Hizbullah milislerine ait mevzilere hava saldırısı düzenlemek olmuştur. Saldırı sonucu Haşdi Şabi ve Hizbullah'a bağlı 26 militan öldürülmüştür. ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo saldırı öncesi yaptığı açıklamada "Irak'taki Tacı Askeri Üssü'nü hedef alan kanlı saldırının karşılıksız bırakılmayacağı" ve saldırıdan sorumlu olanların peşine düşmenin zorunlu olduğu konusunda İngiliz Dışişleri Bakanı Dominique Raab ile görüş birliği içinde olduklarını ifade etmiştir. Ardından CENTCOM tarafından Irak'taki ABD güçlerinin korunması amacıyla ülkeye hava savunma sistemi konuşlandırılması konusunda kararlı olduğu teyit edilmiştir. Ayrıca ABD Başkanı Trump bu saldırılara en uygun tepkinin verilmesi amacıyla Pentagon ve CENTCOM'a bazı yetkiler tanımıştır. Bunun üzerine General McKenzie 12 Mart 2020'de İntikam Kartalı operasyonunu başlatarak Ceraf-i Sahr, Kerbela ve Suveyra bölgelerinde bulunan Irak Hizbullahı'na bağlı beş mevziyi hedef almış, böylelikle Washington'ın caydırıcılık konusundaki ciddiyetini kanıtlamayı ve Pentagonu göre bu silahlı grupların yeteneklerini zayıflatmayı amaçlamıştır.

23 Mart 2020'de ise apartmanlar, oteller, konut siteleri ve henüz tamamlanmamış bir benzin istasyonu bulunan Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Hamra Üssü'nde ABD deniz piyade güçleri ile BAE güçleri arasında Native Fury 20 adlı bir tatbikat yapılmıştır. Tatbikatta Ortadoğu'da bir bölgede çok katlı binalar, bir hava kontrol kulesi, bir petrol rafinerisi ve merkezi bir cami içeren etrafı açık bir şehrin ele geçirilmesi simüle edilmiştir. Ayrıca dar sokaklarda kontrol operasyonları yapılmış, gerçek olmayan mermilerle düşman hedefleri etkisiz hale getirilmiştir. Koronavirüs nedeniyle tüm dünya alarm verici ko-

şullar altındayken, ABD güçleri tarafından önceden planlanmış ve hazırlık yapılmış çok sayıda tatbikat ertelenmişken bu tatbikatın yapılmış olması ilginçtir. Tatbikata ordu kuvvetleri, deniz piyadeleri ve donanmadan 4 bin asker katılmıştır.

Kuşkusuz bu tatbikat pek çok askeri ve siyasi mesaj taşımaktadır. İran ve Irak'taki İran'a bağlı milisler bu tatbikata büyük bir kuşkuyla yaklaşmış ve provokatif olarak değerlendirmişlerdir. İranlı diplomat Amir Musavi, ABD ve Irak'taki müttefiklerinin hazırlandığı bir askeri darbenin söz konusu olduğunu ve Irak'a yeni bir siyasi emrivaki dayatmak için Washington'ın baskı yaptığını açıklamıştır. Keza Tahran'a bağlı milisler bu tatbikatı Amerikan komplosu olarak nitelendirmiştir. Irak Hizbullahı'na bağlı tugaylar 25 Mart 2020'deki bildirimlerinde şu anda Irak'ta başbakan adayı olan Mustafa Kazımi başkanlığındaki Irak İstihbarat Teşkilatını ve ABD tarafından kurulan, eğitilen ve donatılan Terörle Mücadele Teşkilatını kastederek Washington'ın Irak'ta hazırladığı askeri planlamaya iştirak eden Irak güvenlik ve askeri birimlerini hedef almakla tehdit etmiştir. Aslında bu iki teşkilat kısmen de olsa İran'ın kontrolünün dışında olduğundan Tahran yönetimine bağlı milisleri endişelendirmekte ve ABD ile olan ilişkilerinden ötürü İran'ın Irak'taki nüfuzu açısından tehdit teşkil etmektedir.

İran'a yakınlığıyla tanınan Asaib, Horasani, Nuceba, Seyyiduş-Şuheda, Aşura Seriyeleri, İmam Ali Tugayları, Evfiya ve Cundu'l-İmam gibi silahlı gruplar 4 Nisan 2020'de türünün ilk örneği niteliğinde ortak bir bildiri yayımlayarak ABD güçlerini "işgal güçleri olarak" görmeye karar verdiklerini ifade edip Amerikan güçlerine yönelik tepkilerinin öncekinden daha büyük olacağı tehdidinde bulunmuştur. Ayrıca "Amerikan istihbaratının adayı" olarak niteledikleri Adnan Zerfi'nin başbakanlık adaylığını reddettiklerini de teyit etmiştir. Silahlı grupların bu bildirisinin İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü komutanı İsmail Kani'nin yeni hükümetin kurulması konusunda Şii siyasi güçler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak üzere geçtiğimiz günlerde Bağdat'a düzenlediği başarısız ziyaretten sonra yayımlanması dikkat çekicidir.

ABD GÜÇLERİNİN İRAK'TAKİ HAREKETLİLİĞİ

Amerikan stratejisi hem ABD'nin Irak'taki rolünü yeniden canlandırmayı hem de bir yandan maksimum baskı uygulayarak ve uzun vadede gücünü tüketerek diğer yandan İran ve müttefikleri ile geniş çaplı bir karşılaşmaya meydan vermeksizin askeri güç kullanmakla tehdit ederek İran ve müttefiklerinin nüfuzunu azaltmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda ABD'nin attığı adımlardan bazıları aşağıdaki gibidir.

Yeniden Konumlanma ve Konuşlanma: Amerikan güçlerini tehdit eden risk ve gerilimdeki artış oranını dikkate alan Pentagon, Irak güçleri ile ortaklaşa kullandığı üslerden (Suriye sınırı yakınlarındaki üs, Musul'un güney batısındaki Kayyara Havalimanı, Kerkük'teki K1 Hava Üssü, Bağdat'ın batısındaki Habbaniye Hava Üssü ve ayrıca Bağdat'taki ABD büyükelçiliği) bazı güçlerini daha müstahkem üslere nakletmiştir. Böylelikle güçlerini koruma altına almayı ve Irak'taki silahlı gruplar tarafından hedef alınma olasılığını azaltmak üzere yayılım alanını daraltmayı amaçlamıştır. Ancak Amerikan güçlerinin çekildiği bu üsler pek merkezi kabul edilmemekte dolayısıyla Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilmesi anlamına gelmemektedir. Aksine küçük birliklerin daha büyük gruplara dönüştürülmesini ifade etmektedir. Öte yandan bu hareketliliğin koronavirüs meselesiyle de ilişkisi vardır. Zira bazı Amerikan müttefikleri Irak'taki güçlerini çekmiştir. Örneğin Fransa 250 askerini, İngiltere güçlerinin yarısını ve Çekya da 30 askerini Irak'tan çekmiştir. Almanya ise güçlerinin sayısını azaltmayı planlamaktadır.

101. Hava İndirme Tümeni'nde Hareketlilik: Bölgede özellikle Irak'ta "çılgık atan kartallar" adıyla tanınan bu tümen stratejik P52 uçaklarının gelişiyi birlikte Irak güçlerini eğitmekle görevlidir. Bu birlikteki güçlerin bir bölümü de nakledilmiştir.

Irak'a Patriot Hava Savunma Sistemi Kurulması: İran Devrim Muhafızlarına bağlı hava-uzay gücü tarafından Anbar'daki Ayn el-Esed ve Erbil'deki Harir üslerinin hedef alındığı operasyonlar ve silahlı gruplar tarafından Katyuşa füzelerinin kullanılması bu grupların benzer saldırılar düzenleyebileceklerini göster-

miştir. Bunun sonucu olarak ABD füze, top atışı ve havanlara karşı etkili, gelişmiş bir hedef algılama ve takip teknolojisi ve erken uyarı sensörü ile donatılmış ve savunulan bölgeye koruma şemsiyesi sağlayan kısa menzilli entegre bir füze savunma sistemi olan C-RAM sistemini nakletmiştir. Amerikan güçleri ayrıca Anbar'daki Ayn el-Esed ve Erbil'deki Harir üslerine askeri tesisleri ve hava üslerini uzun menzilli savunma işlevine sahip MIM-104 Patriot hava sistemleri konuşlandırmıştır. Bu adımlar İran destekli bazı siyasi bloklar, partiler ve silahlı gruplar tarafından yapılan baskılara rağmen Washington'ın Irak'tan çekilmeyi planlamadığını teyit etmekte ve İran'a bağlı milislerden kaynaklanan tehditlerden gerçek anlamda endişe duyduğunu göstermektedir. Bu hızlı hareketlilik ayrıca Amerikan yönetimine bu tehditler karşısında seçeneklerini çeşitlendirme olanağı da sunmaktadır.

ŞİİLER ARASINDAKİ SİYASİ BÖLÜNME VE ASKERİ GERİLEME

ABD'nin Iraklı milislere yönelik saldırısı ciddi bir siyasi çıkmazdan geçen Irak'taki siyasal sistem açısından oldukça zor bir döneme denk gelmiştir. Şu ana kadar başbakan adayının belirlenmesinde dahi başarı sağlanamamış ve buna paralel olarak küresel düzeyde –federal dengeye dayalı ekonomisinin yüzde 97 oranında bağımlı olduğu– petrol fiyatlarının düşmesinden kaynaklanan bir kriz yaşanmıştır. Ayrıca koronavirüs vakalarının sayısı da gittikçe artmaktadır. Bütün bunlar yaklaşık beş aydır protesto gösterilerinin sürdürülmesine neden olmuştur.

Siyasi Bölünmenin Durumu: Irak'ın siyasal sistemi ülkedeki ne güvenlik durumunu kontrol edebilmekte ne de vekalet savaşını durdurabilmektedir. İran müttefiki grupların gücü ve nüfuzu karşısında Irak devletinin gücü neredeyse yok gibidir. Gerek silahlı gruplara yönelik Amerikan askeri operasyonları nedeniyle dış kaynaklı olarak gerekse silahlı grupların Amerikan çıkarlarını ve güçlerini hedef alarak iç güvenlik ihlalleri nedeniyle iç kaynaklı olarak, Irak'ın siyasal egemenliğini önemli ölçüde zedeleyen Adil Abdülmehdi hükümetinin istifasından bu yana süregelen siyasi çıkmazda bir

emrivaki dayatma seçeneği ile karşı karşıyadır. Iraklı siyasi bloklar başbakan adayı konusunda anlaşamamış dolayısıyla Adil Abdülmehdi hükümetine alternatif yeni bir hükümetin kurulması konusunda ülke siyaseti krize girmiştir. 2003'ten bu yana Irak'taki siyasi sahnenin temellerini etkileyen siyasi denkleme halk değişkeninin girmesiyle sahne iyice karmaşık hale gelmiştir.

Irak'taki ana akım Şii güçler arasındaki bölünme ve çatışmanın nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Farklı dış güçlere bağlılık
- Daha fazla otorite ve nüfuz kazanma hevesi
- Pozisyonları yakınlaştırabilecek ve çözümleri kabul ettirebilecek olağanüstü bir liderliğin bulunmaması
- Her bir liderin farklı entelektüel ve ideolojik hareket noktalarına sahip olması ve halkın ihtiyaçları ve gerek yerelde gerekse bölgedeki çevresel dönüşümler konusunda algı ve farkındalık eksikliği
- Liderlerin hukuki mesele ve sorunlara fazlasıyla müdahale etmesi
- İç ve dış aktörlerin çıkarlarının kaosun sürmesinden beslenmesi

Haşdi Şabi'nin Bölünmesi: İran Devrim Muhafızlarına bağlı Kudüs Gücü komutasının yapısında bir ağırlık merkezi teşkil eden ve geniş çaplı vekaletler ağının yönetiminden sorumlu olan, başka bir ifadeyle vekalet savaşları ve konvansiyonel olmayan askeri operasyonlar temelinde İran'ın bölgedeki stratejisinin mimarı olan General Kasım Süleymani ve Ebu Mehdi Mühendis'in Tahran ve müttefiki olan gruplar için şok edici bir şekilde hedef alınması sonrasında İran stratejisinin içine girdiği çıkmazın birtakım sonuçları olmuştur. Bunlardan ilki Kudüs Gücü komutasında Süleymani'nin ardında bıraktığı büyük boşluk ve karmaşık konuların yönetiminde Süleymani'nin yetenek ve deneyimlerine sahip olan ve yerini doldurabilen bir alternatif bulmanın zorluğudur.

İkinci olarak Irak'taki silahlı gruplar ve Haşdi Şabi sisteminin grupları koordine etme, çeşitli askeri, idari ve mali yönleri kontrol eden bir subay olarak Ebu Mehdi Mühendis'in yerini doldurmada büyük bir zorlukla karşı karşıya olmasıdır. Üçüncü olarak da İran'ın vekalet ağının yönetim yöntemlerini yeniden gözden geçirmek ve komuta-kontrol mekanizmaları bulmak zorunda kalmasıdır. Bu ise bölgedeki nüfuzunu tesis etmek ve risklere karşı korumak bakımından uzun zaman gerektirir. Var olan diğer meydan okumalar da Kudüs Gücü komutanı suikastıyla birlikte ilave baskı faktörleri teşkil etmektedir.

Haşdi Şabi ve buna bağlı gruplar gerek komuta gerekse operasyon koordinasyon düzeyinde büyük bir bölünmeye tanık olmaya başlamıştır. Bu da Irak resmi şemsiyesi dışında ABD güçlerine karşıtlık projesini sürdürmek isteyen yandaş grupların çoğunu Amerikan karşıtlığı stratejisi üzerinden Haşdi Şabi şemsiyesinden uzaklaştırmıştır. Bu da Haşdi Şabi yapısı içinde koordinasyonsuzluk krizine ve dolayısıyla resmî gruplardan ayrı olarak kendi faaliyet alanlarını ve savaş taktiklerini tercih eden silahlı grupların ortaya çıkışına neden olmuştur. Buna rağmen hangi İranlı ya da Iraklı tarafın sorumluluk üstleneceğine bakılmaksızın Amerikan karargahlarına daha fazla saldırı potansiyeli teşkil edebilmektedirler. Bu da Irak devletinin daha fazla yıpranmasına neden olabilecektir. Usbe es-Sabirin grubunun üstlendiği Tacı Askeri Kampı'na yönelik son saldırı bunu göstermektedir. Bu grup Haşdi Şabi yapısı içinde faaliyet gösteren gruplar tarafından tanınan bir grup olmamakla birlikte Usbe es-Sabirin grubunun başta Hizbullah Tugayları, Seyyid eş-Şuheda ve Nuceba Hareketi olmak üzere diğer önemli gruplar arasındaki bölünmeler sonucu ortaya çıktığına kuşku yoktur.

Bu nedenle İran'ın Irak'taki stratejisi siyasi ve güvenlik zorlukları yanında ciddi meydan okumalarla karşı karşıya görünmektedir. Tahran yönetimine yakın silahlı gruplar zayıflama riskine maruzdur. Tacı Askeri Kampı'na yönelik son saldırıların ardından gelen karşı saldırılar sonucu Babil, Kerbela, Selahaddin ve diğer bölgelerde Hizbullah Tugaylarına bağlı karargah

ve tesisler büyük bir yıkıma uğramıştır. Bütün bunlar ABD'nin gelecekte yeni saldırılar olması halinde bu senaryoyu yineleyebileceğini göstermektedir. Ayrıca ABD Patriot füze savunma sistemini yerleştirmede de başarılı olmuştur ki bu durum İran'ın fonksiyonunu daha da güçleştirmektedir.

ŞİMDİ NE OLACAK?

Öncelikle taraflar arasında bilhassa Trump'ın ikinci kez seçilme şansını etkilemek üzere Kasım 2020'deki Amerikan seçimlerine kadar Irak'taki Amerikan hedeflerine yönelik benzer saldırıların sürme ihtimali yüksektir. İran'ın çıkarına olduğu değerlendirilen bu operasyonların Amerikan başkanlık yarışının nasıl geçeceğine bakılmaksızın ABD güçlerini Irak'tan çekilmeye zorlamak için sürdürüleceği düşünülebilir. Bu da bizi ABD'nin bu tür saldırılara anında karşılık vermek zorunda olduğu sonucuna götürür.

Irak iki rakip stratejinin başlıca test alanı niteliğiyle her iki politikanın seyrine bağlı sıkıntılara daha fazla maruz kalacak görünmektedir. Bu nedenle bilhassa aşağıdaki beş sorun gündemdedir:

Birincisi Irak'ta İran'a bağlı hedeflere karşı ani Amerikan hava saldırılarının uygulanması seçeneği Amerikan çıkarları gerektirdikçe önemli ölçüde ma-

sada kalacaktır. Özellikle Amerikan güçlerinin Irak ordusu ile ortaklaşa kullandığı askeri üslerden ve Bağdat'taki Amerikan büyükelçiliğinden çekilmesi daha büyük saldırıların uygulanması açısından hareket alanı sağlayacaktır.

İkincisi Irak'ın DEAŞ'a karşı mücadelesinde yardımcı olan ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun etkinliğini azaltmaktır. Zira uluslararası koalisyonun bulunduğu askeri üslere yönelik tehdit ve saldırılardan sonra ortak operasyonlar kapsamındaki uluslararası oluşum Irak dışına taşınmıştır.

Üçüncüsü DEAŞ terör örgütünün saldırılarını artırma olasılığı ABD ile İran arasında artan gerginliğin neden olabileceği istenmeyen sonuçlardan biridir. Nitekim bu terör örgütü Irak içerisinde ve Suriye sınırına yakın bölgelerde uyuyan hücrelerini halen korumaktadır.

Dördüncüsü ABD-İran çatışmasının arka planında Iraklı oluşumlar arasındaki uçurumun genişlemesidir. Irak'tan yabancı güçlerin çıkarılmasına ilişkin kanunun onaylandığı parlamento oturumunda Kürt ve Sünni bileşenlerin bulunmamasıyla bu olasılık ortaya çıkmıştır.

Beşincisi de siyasi, güvenlik ve sağlık sorunlarıdır. Siyasi tıkanıklık ve petrol fiyatlarının düşmesi sonucu yaşanan ekonomik gerileme sürerken Irak'ın istikrarını etkileyen sıkıntıların daha da katlanacağı öngörülebilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi